

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.23>
УДК 37.01:101; 378.147.34

Юлія Стребкова

кандидат філософських наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: 0000-0001-9941-0330
Email: strebkova@i.ua

Вікторія Дранник

викладач кафедри філософії,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID: 0000-0002-6704-0432
Email: dva4625@gmail.com

ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ЗА МЕТОДОМ «РІВНИЙ-РІВНОМУ» У КОНТЕКСТІ ДЕКОНФЛІКТИЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті розглянуто конфліктні ситуації між викладачем і студентами в умовах змішаної та дистанційної освіти. Осмислено специфіку вирішення конфліктних ситуацій у процесі викладання філософії у технічних університетах. Виявлено шлях розв'язання педагогічних конфліктів і уникнення негативних сценаріїв розвитку для викладачів семінарських занять з філософії, які втрапили у конфлікт «викладач-студенти». Презентовані результати досліджень та впровадження експериментального викладання філософії за методом «рівний-рівному» у технічному університеті. Експеримент було підготовлено у 2019 році на кафедрі філософії КПІ ім. Ігоря Сікорського. Результати експериментального викладання наведені на кінець 2020/2021 навчального року. Розроблені критерії відбору викладачів для участі у викладанні філософії за методом «рівний-рівному». Визначено умови ефективного застосування методу «рівний-рівному» для викладання філософії у технічному університеті. Зазначено, що причиною конфліктів між викладачем та студентом у технічних університетах при викладанні філософії можуть виступати гендерні стереотипи та упередження щодо жінок. Показано, що підхід «рівний-рівному» дає позитивні результати у контексті деконфліктизації як для викладачів, які брали участь у експерименті, так і для педагогічного процесу загалом. При застосуванні підходу «рівний-рівному» асистент, який веде семінарські заняття, стає по суті медіатором вирішення конфліктів студентів з лектором (peer mediator), оскільки належить одночасно до обох груп і не стає на чийсь сторону конфлікту. Підтримуючи вживання фемінітивів, властивих українській мові, все ж у статті вказуємо посади та статуси учасників освітнього процесу відповідно до чинних нормативних актів та класифікаторів.

Ключові слова: викладання філософії, методика рівний-рівному, педагогічний процес, конфлікт викладач-студенти, філософія для інженерів.

Julia Strebkova

Ph.D. in philosophy, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Viktoriya Drannyk

Lecturer, Department of philosophy,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

TEACHING OF PHILOSOPHY BY THE “PEER-TO-PEER” METHOD IN THE CONTEXT OF CONFLICT RESOLUTION IN PEDAGOGICAL PROCESS

Abstract. This paper reports on conflicts between teacher and student in a mixed and distance education. The specific of conflict resolution in the process of teaching philosophy in technical universities is comprehended. The way of solving pedagogical conflicts and avoiding the development of negative scenarios have been founded for assistant

lecturers and teachers of seminary lessons of philosophy, who had been involved in a conflict "teacher-students". The results of researches and implementation of experimental philosophy using "peer-to-peer" teaching method in technical university have been presented. The experiment had been prepared at the Department of Philosophy in National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», in 2019. The results of experimental teaching are given at the end of the 2020/2021 school year. The criteria of selection assistant lecturers for participation in teaching philosophy with "peer-to-peer" method had been developed. Additionally, terms of effective usage of the "peer-to-peer" method for teaching philosophy in technical university had been determined. It is stated that the causes of conflicts between teacher and student in technical universities in the philosophy teaching can be gender stereotypes and preconception about women. It is shown that "peer-to-peer" approach gives positive results in the context of conflict resolution for the teachers, who participated in the experiment and for the pedagogical process in general. While using "peer-to-peer approach assistant, who lead the seminary lessons becomes essentially a peer mediator in resolving students' conflicts with the lecturer, as he belongs to both groups at the same time and does not take side of anyone. Despite supporting the usage of feminine which is native to Ukrainian language, yet in paper we indicate the positions and statuses of participants in the educational process in accordance with applicable regulations and classifiers.

Keywords: philosophy teaching, "peer-to-peer" methods, pedagogical process, conflict teacher-students, philosophy for engineers.

Актуальність дослідження. Навчання у сучасному університеті постає як організована робота, що об'єднує викладачів і студентів під егідою загальної мети отримання нових знань та освіти загалом. При цьому виникає питання щодо ступеня єдності цих учасників навчання, особливо при викладанні гуманітарних дисциплін студентам інженерних спеціальностей.

Епідемія COVID-19 загострила багато проблем вищої освіти. У зв'язку з переходом на дистанційну та змішану форму навчання конфлікти у площині викладач-студенти набули особливої актуальності. З'являється необхідність дієвих алгоритмів розв'язання педагогічних конфліктів. Є нагальна потреба у вдосконаленні організації навчального процесу, адже конструктивне розв'язання конфлікту може виступати джерелом інтелектуального розвитку студентів і викладачів, підвищувати ефективність та якість навчання.

Постановка проблеми. Філософські дисципліни вилучені з переліку обов'язкових дисциплін на національному рівні та у кожному університеті мають свій статус від нормативних до вибіркових (за вибором студентів, вибіркові освітні компоненти з міжфакультетського, факультетського чи кафедрального каталогів). Назви та обсяг філософських дисциплін для бакалаврів інженерних спеціальностей також змінюється щороку. У КПІ ім. Ігоря Сікорського дисципліна «Вступ до філософії» передбачає 9 лекцій і всього 9 семінарів. За такий короткий час студентам інженерних спеціальностей буває дуже важко зрозуміти всю масштабність та цілісність предмету філософії. Зауважимо, що за умов дистанційної освіти зникає багато можливостей безпосереднього спілкування з аудиторією. Зазначимо також, що викладачі гуманітарних дисциплін, як правило, відстають у володінні інформаційними технологіями. За таких обставин, комунікація значно ускладнюється і збільшується кількість конфліктних ситуацій.

До того ж, студенти технічних університетів апіорі скептично відносяться до будь-яких гуманітарних дисциплін: для них ці предмети дуже

розмиті та не конкретизовані, адже упродовж навчання вони звикають до чіткого формулювання завдання та тільки однієї правильної відповіді, яку можна довести. Завдання викладачів філософських дисциплін – донести цей предмет на доступний для студента мові, зацікавити так, щоб студент сам мав бажання і поринув у вивчення предмету філософії.

Аналіз наукових публікацій. Теоретичні та практичні аспекти сучасної конфліктології беруть свій початок ще з праць видатних філософів античності. Стародавні мислителі Греції та Риму: Аристотель, Платон, Геракліт, Епікур, Сократ, Горгій, Гіппій, Продік, Антифонт приділяли особливу увагу методам взаємодії між філософами та їх учнями. Філософія освіти об'єднувала спілкування, риторику, маевтику, різноманітні діалоги, диспути та дискусії.

Питання конфліктогенності та деконфліктизації, актуалізоване на початку ХХ ст., пов'язане з науковим інтересом до міжособистісних конфліктів. Сучасні дослідники зазначають про більш складні конфлікти у доросліших учнів [6; 10], що зачіпають ширше коло світоглядних проблем, цінностей та переконань. Студенти сучасних закладів вищої освіти – повноцінні особистості з власним світосприйняттям. На нашу думку, усвідомлення існування та неминучості виникнення конфліктних ситуацій між викладачем та студентом може стати підґрунтям для навчання філософії у сучасних університетах.

Незважаючи на існуючий інтерес педагогів-практиків [1; 2; 4; 5; 7; 9] щодо різноманітних методик викладання у контексті деконфліктизації педагогічного процесу – єдиної концепції «рівний-рівному» (peer-to-peer, англ.) на сьогодні не існує [1; 3; 6; 10]. Мало розробленим є застосування методу «рівний-рівному» у формальному академічному середовищі технічного університету, що і визначило мету дослідження.

Мета дослідження: вивчення та застосування методу «рівний-рівному» для деконфліктизації педагогічного процесу у технічному університеті.

Виклад основного матеріалу. У будь-якій студентській групі діють процеси, що направлені на

інтеграцію групи або її диференціацію. Окремі особистості чи частина групи можуть протиставляти свої переконання та цінності іншим. Разом з тим, у процесі викладання може відбуватися «боротьба» або протистояння поглядів між такими сторонами учбового процесу, як викладач і студентська група. При цьому викладач, який веде семінарські заняття частіше безпосередньо спілкується зі студентами і його особистість перебуває під більш пильною увагою студентів.

Варто відзначити, що причиною конфліктів між викладачем і студентом у технічних університетах при викладанні філософії можуть виступати гендерні стереотипи та упередження щодо жінок. На інженерних спеціальностях понад 80% студентів – хлопці. Лектори та викладачі чоловічої статі апriori сприймаються більш авторитетними [8]. У той же час, молоді викладачки, які ведуть семінарські заняття на технічних потоках, можуть втрапляти у ситуацію, за якої хлопці – лідери груп демонструють свою зверхність по відношенню до них. Третина опитаних нами жінок-викладачок відзначали зухвалу поведінку хлопців-студентів і провокування конфліктів на основі гендерних ролей. Також була зафіксована конфліктна ситуація, що загрожувала зривом заліку, але «згасла», коли до аудиторії приєднався студент-спортсмен, який демонстрував гіпермаскуліну поведінку. Однак більшість конфліктів педагогічного процесу пов'язані із незадоволенням розкладом, пар і консультацій, обсягом самостійної навчальної роботи, часом занять, розпорядженнями викладача тощо. Що відповідає стадії «потенційного формування суперечностей норм, цінностей, інтересів, поглядів, думок тощо». У подальшому суперечності переходять на рівень реальних взаємин викладача і студентів [2].

Специфіка філософських дисциплін полягає у тому, що конфлікт може зачіпати базові цінності особистості, вірування, переконання та уявлення про світ загалом. Частина студентів не обтяжена знаннями із соціальних наук, але має релігійний світогляд, що не визнає концепцій існування та взаємодії протилежностей і збудований на протистоянні та спрямований на знищення «інакшого». В результаті – студентська група втрачає єдність і поглинається конфліктною ситуацією, що погано відображається на навчанні. У цьому процесі відбувається втягування в конфлікт усе нових і нових студентів. Іншими словами, студентською групою «керує» конфліктна ситуація, а не викладач. Якщо такий педагогічний конфлікт викладач намагається «придушити» силою свого авторитету, конфлікт може набути внутрішнього суб'єктивного характеру, або перетвориться у відкриту протидію по лінії «викладач – студенти». У свою чергу, студенти намагаються підірвати авторитет викладача, виникає свого роду «замкнене коло».

Варто відзначити важливість інформаційних технологій у процесі розгортання конфліктів «викладач-студенти». Помилки, дискусійні

твердження і загалом будь-які дії викладача можуть бути записані та викладені у соціальні мережі або поширені через неформальні, але потужні та впливові інформаційні канали. Наприклад, всього лише один пост (повідомлення) на телеграм каналі «Плохой КПІ» одразу набирає близько 8000 переглядів. Всього ж канал має понад 12 тисяч підписників. Аналогічні джерела мають більшість сучасних університетів. Після такого розголосу увага учасників академічного процесу зосереджується на розгортанні конфлікту, а не на продуктивному навчанні. Позначаються конфлікти і на студентських рейтингах викладачів, і на результатах студентських опитувань.

На підготовчій стадії експерименту ми дослідили зазначені конфліктні процеси, обрали інформаційні джерела для аналізу та провели опитування викладачів та викладачок кафедри, які мали конфлікти зі студентами.

Після проведення поглибленого інтерв'ю з дев'ятьма викладачами кафедри було з'ясовано, що для продуктивного вирішення конфлікту не завжди варто робити акцент на авторитеті та знаннях викладачів. Хоча, лектори – розробники курсів, зазвичай мають високий авторитет у академічному середовищі та науковий спільноті, але, за словами однієї з учасниць: «невдоволені студенти – це попередження для будь-якого викладача, що його манера викладання, або вміння донести матеріал не на кращому рівні». На нашу думку, частина конфліктів, що виникають у процесі викладання філософії може бути вирішена викладачами, які ведуть семінарські заняття і не мають беззаперечного наукового авторитету. Тренери за принципом «рівний-рівному» («рівні викладачі», реєд educators) - це люди з числа представників цільової групи («рівні») - навчений представник цільової групи, який пройшов спеціальну підготовку, мотивований на роботу з цією цільовою групою і володіє достовірною інформацією, вміннями і навичками роботи з цією групою [1, с. 132]. То ж, ми визначили такі критерії відбору викладачів, учасників експерименту «рівний-рівному»:

- викладали філософські дисципліни;
- проводили лише семінарські заняття;
- не мали базової філософської освіти;
- не мали наукового ступеня;
- мали відносно молодий вік (не старше 40 років);
- мали рейтинг за оцінкою студентів нижче 3.0 (за п'ятибальною шкалою).

Як вище зазначалось, наразі не існує єдиного підходу до навчання «рівний-рівному»: «сьогодні «рівний-рівному» трактується не стільки як навчання, а як загальний підхід, принцип, метод, що реалізується через програму або цілісну технологію засобами інформування, консультування, навчання» [1, с. 131]. Різняться також підходи до визначень і тлумачень. Вітчизняні авторки [1; 3] вживають такі терміни та поняття: підхід «рівний-рівному»; принцип «рівний-рівному»; технологія «рівний-рівному»;

просвітництво за методом «рівний-рівному»; навчання «рівний-рівному»; консультування «рівний-рівному»; програма «рівний-рівному»; інформування «рівний-рівному».

На нашу думку, всі перелічені пункти можуть бути складовими у процесі розробки та проведення семінарів з філософії. Застосування підходу та принципу «рівний-рівному» дозволило викладачам семінарських занять з філософії наблизитись до правильного розуміння причин педагогічних конфліктів, також до їхнього розв'язання, а в деяких випадках і їх попередження.

Загалом, за словами учасників експерименту, навчання за принципом «рівний-рівному» дозволяє викладачам: прислуховуватися до того, що кажуть студенти; зрозуміти точку зору студента; поставити себе на місце студента технічної спеціальності та пояснювати матеріал на зрозумілій для них мові; не перенавантажувати студентів непотрібними завданнями у великому обсязі; не виглядати зарозумілим, не шукати своєї переваги: всі ми різні і маємо хист до різних наук; з любов'ю відноситися до своєї роботи та до студентів і приймати їх такими, які вони є; намагатися викладати предмет так, щоб було цікаво і зрозуміло для всіх.

Результати застосування методу «рівний-рівному» у викладанні філософії за 2020/2021 навчальний рік.

З боку педагогічних працівників підхід допоміг викладачам семінарів проявити свою педагогічну майстерність у підготовці семінарів; у колег подолати упереджене ставлення до асистентів, які не мали наукового ступеня або філософської освіти; покращилась комунікація і зменшилися конфлікти «лектор – асистент». При застосуванні підходу «рівний-рівному» асистент, який веде семінарські заняття, стає по суті медіатором вирішення конфліктів студентів з лектором (peer mediator), оскільки належить одночасно до обох груп і не стає на чиюсь сторону конфлікту. Принцип «рівний-рівному» знімає страх викладачів, що через нестачу авторитету їхню кар'єру буде спалпуюено, а репутацію підірвано.

З боку студентів. Метод викладання «рівний-рівному» створив певний психологічний комфорт: методики «рівний рівному» позбавляють страху студентів, що їхні думки можуть бути висміяні або засуджені викладачем.

Педагогічний процес загалом. Покращилась якість викладання: жодного разу прізвище викладачів, які брали участь у експерименті, не з'являлося у скаргах на відслідковуваних інформаційних каналах; відбулося підвищення рейтингу викладачів за оцінкою студентів у середньому на 0,3 бали за п'ятибальною шкалою. Підвищується самооцінка учасників педагогічного процесу, виникає атмосфера довіри, заохочується вільний обмін ідеями та інформацією. Метод викладання «рівний-рівному», за якого студенти брали участь у оцінюванні одногрупників, допоміг

об'єктивному оцінюванню результатів навчання. Загалом, підхід «рівний – рівному» сприяє співпраці та вільному продукуванню нових педагогічних ідей.

Висновки та рекомендації. Метод «рівний-рівному» може бути застосований:

- у процесі викладання філософії для інженерних (негуманітарних) спеціальностей;
- для молодих викладачів без ступенів і звань;
- для асистентів, які ведуть семінарські заняття;
- Конкретні методики варто підбирати відповідно до навчальної програми, зокрема, з урахуванням обсягу аудиторного часу та самостійної роботи;
- результати можуть суттєво відрізнятися в залежності від форми навчання (очна, дистанційна, змішана);
- подальших досліджень потребують гендерні аспекти педагогічних конфліктів у сучасних закладах освіти;

– є потреба у розробці та вдосконаленні методик оцінювання результатів педагогічного експерименту в умовах дистанційної освіти.

Загалом, метод проведення семінарських занять з філософії за принципом «рівний-рівному» цілком відповідає положенням, що закріплені у етичному Кодексі честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

1. Гриценко Л. Метод «рівний-рівному» у взаємодії учасників груп підтримки та груп взаємодопомоги. *Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи*. Київ: Organization for Security and Cooperation in Europe, 2018. С. 117–194.
2. Конфліктологія : навч. посіб. для студ. ВНЗ інж.-пед. спец. / Д. В. Коваленко І.М. Шалімова, О. М. Керницький, В. А. Бурбіга, О. Б. Кравченко; Укр. інж.-пед. акад. Х.: Точка, 2012. 221 с.
3. Лещук Н.О. Методика освіти «рівний-рівному»: навч. метод. посіб. Київ: Наш час, 2007. 104 с.
4. Панасенко Е. А. Експеримент у системі методів наукового дослідження в історико-педагогічній думці радянської доби. *Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С. 209–215.
5. Проблемы методологии педагогики и методики исследований: [монография]. Под ред. М.А. Данилова и Н.И. Болдырева. М.: Педагогика, 1971. 352 с.
6. Hessler R. Peer Mediation: A Qualitative Study of Youthful Frames of Power and Influence. *Conflict Resolution Quarterly* / R. Hessler, S. Hollis, C. Crowe. *Mediation Quarterly*. 2007. №15. С. 187–198.
7. Kuntuova I. Methods of Teaching Philosophy in Technical Higher Educational Institutions / I. Kuntuova, R. Mazhidenova, S. Mendybayev. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. №112. С. 898–906.
8. Kimmel M. S. *The Gendered society*. State University of New York at Stony Brook. New York: Oxford University press, 2000. 315 с.

9. Laundon M., Cathcart A., Greer D. Teaching Philosophy Statements. *Journal of Management Education*. 2020. №44. С. 577–587.

10. Peer-to-peer teaching: Experience of 3rd year undergraduate sports therapy students and impact upon applied academic performance [S. Lowton-Smith, R. Morgan, M. Stanley та ін.]. *Journal Of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*. 2019. №25. 100196

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1473837618301734>

References

1. Hrytsenok L. (2018). *Metod «rivnyj-rivnomu» u vzaiemodii uchasnykiv hrup pidtrymky ta hrup vzaiemodopomohy* [“Peer-to-peer” method in the interaction of members of support groups and mutual aid groups]. *Organization for Security and Cooperation in Europe*. Pp. 117–194. (in Ukrainian).

2. Kovalenko D., Shalimova I., Kernytskyj O., Burbyha V., Kravchenko O. (2012). *Konfliktolohiia: navch. posib. dlia stud. VNZ inzh.-ped. spets* [Conflictology: a textbook for university students of engineering and pedagogical specialties]. Kharkiv: Ukr. inzh.-ped. akad. 221 p. (in Ukrainian).

3. Leschuk N. (2007). *Metodyka osvity «rivnyj-rivnomu»* [Methods of education «peer-to-peer»: a textbook]. Kyiv: Nash chas. 104 p. (in Ukrainian).

4. Panasenko E. (2011). *Eksperyment u systemi metodiv naukovooho doslidzhennia v istoryko-pedahohichnij dumtsi radians'koi doby* [Experiment in the system of methods of scientific research in the

historical and pedagogical thought of the Soviet era]. *Vytoky Pedahohichnoi Majsternosti. Zbirnyk Naukovykh Prats*. Poltava. Pp. 209–215. (in Ukrainian).

5. Danylova M., Boldyreva N. (1971). *Problemy metodolohyy pedahohyky y metodyky yssledovanyj* [Problems of pedagogical methodology and research methods]. Moscow: Pedahohyka. 352 pp. (in Russian)

6. Hessler R., Hollis S. and Crowe C. (2007). Peer mediation: A qualitative study of youthful frames of power and influence. *Mediation Quarterly*. №15(3). Pp.187–198.

7. Kuntuova I., Mazhidenova R., Mendybayev S. (2014). Methods of Teaching Philosophy in Technical Higher Educational Institutions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. №112. Pp. 898–906. doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1247>

8. Kimmel Michael S. (2000). *The Gendered society*. State University of New York at Stony Brook. New York: Oxford University press. 315 pp.

9. Laundon M., Cathcart A. and Greer D. (2020). Teaching Philosophy Statements. *Journal of Management Education*. № 44(5). Pp. 577–587.

10. Lowton-Smith S., Morgan R., Stanley M., Hames T., Smith P., Lawson C., & Leddington Wright S. (2019). Peer-to-peer teaching: Experience of 3rd year undergraduate sports therapy students and impact upon applied academic performance. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*. № 25. 100196. doi: 10.1016/j.jhlste.2019.04.002

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.24>
УДК 82-3

Світлана Телуха

кандидат історичних наук, доцент,
кафедра українознавства, культурології та історії науки,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ORCID:0000-0002-8712-4270

Email: teluha.ss@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (НА ОСНОВІ ІНТЕРВ'Ю МЕШКАНІВ/МЕШКАНОК СЕЛИЩА ВІЛЬЧА)

Анотація. Стаття фокусується на дослідженні наслідків аварії на ЧАЕС на основі методу усної історії. Авторка акцентує на тому, що Чорнобильська трагедія стала болісним і травматичним досвідом для жителів забрудненої радіаційної зони, які проживали довкола ЧАЕС і були змушені змінити усталений спосіб життя та переїхати на нове місце проживання. Спираючись на метод усної історії, праці й дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів, у статті висвітлена історія селища Вільча через призму спогадів її жителів, переміщених з Поліського району та переселених до Вовчанського району. В публікації ставляться питання щодо гендерних особливостей пам'ятання та проговорювання певних тем і сюжетів. Звертається увага на теми, які є важливими для розуміння справжнього стану речей та причин переселення, адже вільчан переселили не організовано та планово, а разом з іншими жителями 30-ти кілометрової зони відчуження, вони самі вимагали переселення. Охарактеризовано сам процес переселення, труднощі, з якими зіштовхнулися нові жителі селища та різні наслідки переселення. Увага надана